

BLOGI

Sota Ukrainassa heikentää Suomen talouskasvua ja nopeuttaa inflaatiota

Suomen talous | 11.03.2022

Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuun 24. päivänä on muuttanut olennaisesti kuvaa Suomen lähivuosien talouskehityksestä.¹ Ennen sodan alkamista koronapandemian pahimman vaiheen aiheuttama taantuma oli Suomessa pitkälti selätetty, ja rokotusten edistyminen sekä rajoitteiden purkaminen loivat edellytyksiä talouden hyvän vireen jatkumiselle lyhyellä aikavälillä. Sodan syttyminen on tuonut talouteen suurta epävarmuutta ja tilanne elää jatkuvasti.

Talousvaikutukset riippuvat sodan laajuudesta ja kestosta, joita ei vielä tiedetä. Lisäksi taloudellisten pakotteiden ja vastapakotteiden suorien ja epäsuorien vaikutusten kvantifioiminen on hankalaa. Varmaa on vain, että Venäjän talous ajautuu syvään kriisiin.

Sodan talousvaikutukset Suomelle ovat moninaisia ja todennäköisesti merkittävästi suurempia kuin mitä Venäjän kaupan supistumisesta suoraan kauppapainon perusteella voisi päätellä. Energian ja raaka-aineiden hinnat ovat nousseet huomattavasti ja kiihdyttävät inflaatiota, ja taloudenpitäjien luottamus heikkenee, kun epävarmuus kasvaa. Kulutus ja investoinnit kärsivät niin nousevista hinnoista kuin epävarmuuden kasvusta. Venäjän kaupan hyytyminen niin pakotteiden kuin yritysten omaehtoisen Venäjän markkinoilta vetäytymisenkin vuoksi heikentää viennin kasvua. Sodan, pakotteiden ja vastapakotteiden seurauksena monien raaka-aineiden ja teollisuuden tuotantotarvikkeiden saatavuus heikkenee, mikä pahentaa jo koronapandemian aikana syntyneitä pullonkauloja globaaleissa tuotantoketjuissa. Tuotannon pullonkaulat kiihdyttävät inflaatiota entisestään.

Tässä artikkelissa esitetään aluksi lyhyt kuvaus Suomen talouden kehityksestä ennen sodan syttymistä. Tämän jälkeen arvioidaan Suomen ja Venäjän välisen kaupan rakennetta ja sen merkitystä Suomen kokonaistuotannolle ja kotimaiselle arvonlisäykselle. Sen jälkeen esitetään kaksi laskelmaa lähivuosien talouskehityksestä.

Laskelmilla voidaan hahmottaa talouden näkymiä suuren epävarmuuden vallitessa ja havainnollistaa eri vaikutuskanavien välittymistä Suomen talouteen. Esitetyt skenaariot eivät edusta todennäköisimpiä kehityskulkuja tai niiden ylä- ja alarajoja, vaan ne tarjoavat kaksi erilaista kehityskulkua, joilla havainnollistetaan suuruudeltaan ja kestoltaan erilaisten sokkien vaikutusta Suomen talouteen.

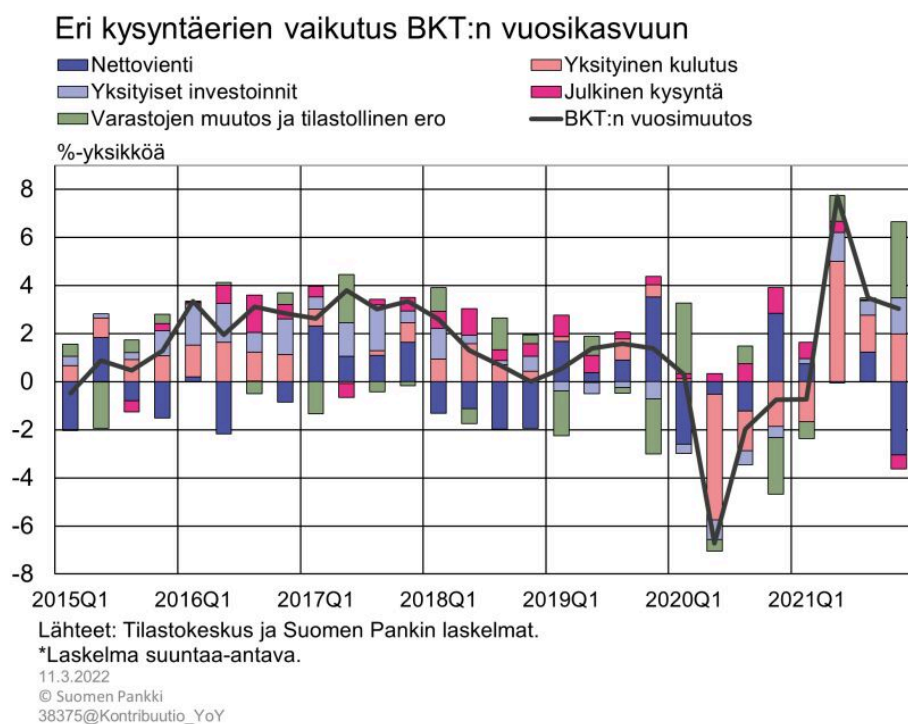
Suomen talous ehti toipua pandemiasta ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan

Suomen BKT ylitti pandemiaa edeltäneen tasonsa jo alkuvuonna 2021 ja talouden kasvu jatkui vahvana vuoden 2021 lopulla. Indikaattoritiedot alkuvuoden kehityksestä ja Suomen Pankin lyhyen aikavälin mallit viittaavat siihen, että talouskasvu jatkui myös vuoden 2022 ensimmäisinä kuukausina. Taloudenpitäjien luottamus vahvistui helmikuussa vuoden vaihteen heikentymisen jälkeen takaisin pitkän ajan keskiarvoa korkeammalle tasolle. Kaikkien päätoimialojen liikevaihto on ylittänyt pandemiaa edeltäneen tason ja työllisyys on edelleen kohentunut.

Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan kokonaistuotanto kasvoi vuonna 2021 niukasti Suomen Pankin joulukuun ennustetta vähemmän eli 3,3 % (ennuste 3,5 %). Vuoden 2021 viimeisellä neljänneksellä BKT kasvoi 0,6 % edelliseltä neljännekseltä ja 2,9 % vuodentakaiseen verrattuna (kuvio 1). Viimeisellä neljänneksellä kasvu edelliseltä neljännekseltä oli vahvaa investoinneissa sekä viennissä ja tuonnissa. Yksityinen kulutus ei omikronaallon varjossa juuri kasvanut edelliseltä neljännekseltä, vaikka kasvu vuoden takaisesta oli vahvaa heikon vertailuajankohdan vuoksi.

Vaikka kaupan ala kokonaisuudessaan on kasvussa, vähittäiskaupan kasvu on tasaantunut. Palvelualat ovat saavuttaneet pandemiaa edeltäneen tason, mutta palvelutoimialojen välisiä eroja toipumisessa on edelleen. Teollisuudessa tilauskanta ja tuotanto-odotukset ovat pysyneet korkealla tasolla, rakentamisessa puolestaan loppuvuoden rakennuslupien väheneminen ennakoi hidastumista toimialalla.

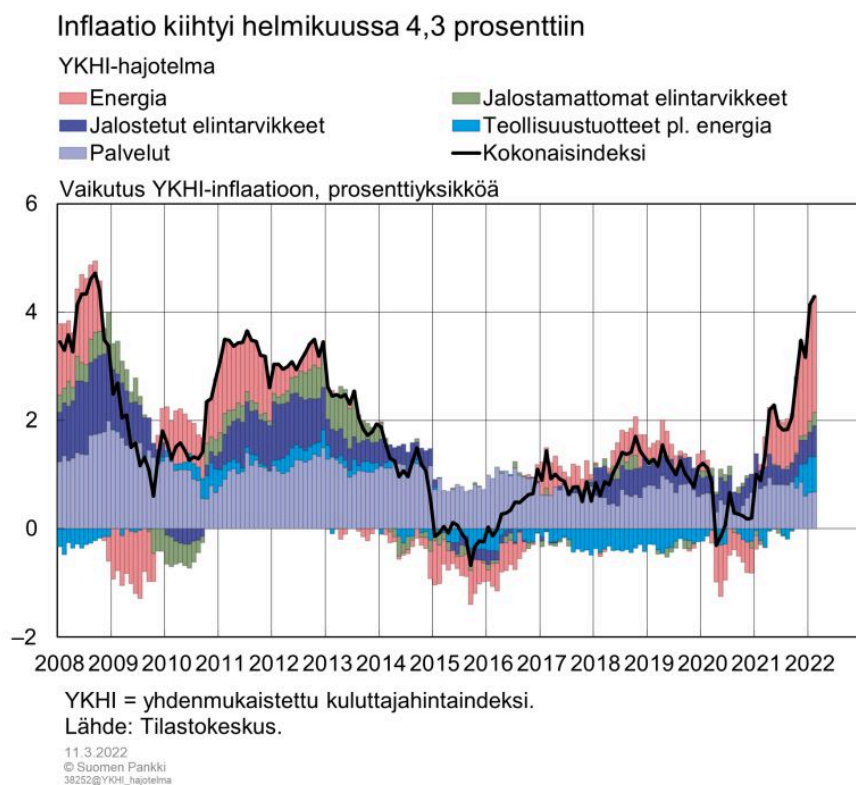
Kuvio 1.

Inflaatio on jatkanut kiihtymistään alkuvuonna 2022 myös Suomessa, mutta on edelleen hitaampaa kuin euroalueella keskimäärin. Yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli helmikuun ennakkotietojen mukaan 4,3 %. Energian hinnat ovat nousseet raakaöljyn ja sähkön hintojen vauhdittamina. Energian hintojen nousu on viime kuukausina selittänyt noin puolet inflaatiosta kotimaassa (kuvio 2). Pohjainflaatio on kiihtynyt 1,9 prosenttiin kulutustavaroiden (teollisuustuotteet pl. energia) hintojen nousun laaja-alaistuttua viime kuukausina.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ei vielä näy julkaistuissa inflaatioluvuissa, reaali-talouden indikaattoreissa eikä lyhyen aikavälin ennustemalleissa, mutta sen odotetaan heikentävän talouslukuja selvästi.

Kuvio 2.

Sodan vaikutukset ulkomaankauppaa käyviin suomalaisiin yrityksiin

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa vaikuttaa suomalaisiin yrityksiin Venäjän kanssa harjoitetun kaupan vähenemisen tai päättymisen kautta. Vientiä Suomesta Venäjälle harjoittaa noin 2 200 yritystä, ja Venäjälle sodan vuoksi asetetut vientirajoitukset koskevat suoraan noin 500 yrityksen vientituotteita. Pakotteita on edelleen asteittain laajennettu. Lisäksi ruplan heikkeneminen ja pankkitoiminnalle asetetut esteet rajoittavat ulkomaankauppaa venäläisten osapuolien kanssa. Hyökkäys leimaa yritysten Venäjä-yhteyksiä, ja monet suomalaiset yritykset ovat jo ilmoittaneet lopettavansa Venäjän-kaupan tai toimintansa Venäjällä. Siksi on todennäköistä, että sodan vaikutus ulkomaankauppaan ja suomalaisten yritysten toimintaan on selvästi vientirajoituksia laajempi.

Venäjä viidenneksi suurin suomalaisen viennin kohdema

Venäjän osuus Suomen tavaraviennin arvosta oli noin 5,5 prosenttia vuonna 2021, eli 3,9 mrd. euroa 70,5 mrd. euron kokonaisviennistä. Osuus on ollut karkeasti samalla tasolla vuodesta 2015. Venäjä oli vuonna 2021 Suomen viidenneksi suurin vientimaa. Venäjän ja Suomen välinen tavarakaupan tase on ollut Suomelle alijäämäinen (-4,9 mrd. euroa vuonna 2021).

Suomen vienti Venäjälle on suurelta osin teollisuuden tuotanto- ja investointitavaroita (liitetaulukko 1). Vuonna 2021 viidennes Venäjän-viennistä oli koneita ja laitteita. Suomen koko kone- ja laiteviennistä vajaa kymmenesosa suuntautui Venäjälle. Metalleja ja metallituotteita, ja etenkin kuparia viedään runsaasti, noin viidennes vientikuparista menee Venäjälle. Venäjälle suuntautuvasta viennistä suuri osa on myös paperia ja pahvia sekä kemianteollisuuden tuotteita. Tullin arvion mukaan uusien vientipakotteiden piirissä on 6,9 % Suomen tavaraviennistä Venäjälle (Tulli 2022). Noin kaksi kolmasosaa pakotteiden vaikutuksesta kohdistuu kone- ja laitevientiin.

Toimialoittain tarkasteltuna muiden koneiden ja laitteiden valmistuksen viennin arvo oli absoluuttisesti suurin vuonna 2021 (taulukko 1). Toimialan koko viennistä Venäjän osuus on noin 8 % eli suurempi kuin koko Venäjän viennin osuus Suomen viennistä. Myös metallien jalostus, kemianteollisuus sekä kumi- ja muovituotteita valmistava teollisuus vievät Venäjälle suhteessa toimialojen kokonaisvientiin keskimääräistä enemmän.

Muita suhteellisesti enemmän Venäjän-viennistä riippuvaisia toimialoja ovat vähittäiskauppa, koneiden ja laitteiden korjaus, huolto ja asennus, sekä varastointi ja liikennettä palveleva toiminta, joskin näillä toimialoilla absoluuttinen vienti euroissa mitattuna jää verrattain pieneksi. Tärkeimmät teollisuuden vientitoimialat työllistävät yli 250 000 henkeä Suomessa.

Toimiala	Vienti, milj.euroa (2021)	Osuus koko toimialan viennin arvosta	Työllisiä, 1 000 (2020)
28 Muiden koneiden ja laitteiden valmistus	697	8 %	49,3
24 Metallien jalostus	471	6 %	13,7
17 Paperin, paperi- ja kartonkituotteiden valmistus	431	4 %	18,3
46 Tukkukauppa	278	3 %	86,3
20 Kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden	234	7 %	13,0

Lähde: Tulli.

Toimiala	Vienti, milj.euroa (2021)	Osuus koko toimialan viennin arvosta	Työllisiä, 1 000 (2020)
valmistus			
22 Kumi- ja muovituotteiden valmistus	138	9 %	13,2
27 Sähkölaitteiden valmistus	93	3 %	16,4
10 Elintarvikkeiden valmistus	74	6 %	35,8
25 Metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet)	71	5 %	44,1
47 Vähittäiskauppa	58	11 %	144,0
33 Koneiden ja laitteiden korjaus, huolto ja asennus	36	10 %	21,6
52 Varastointi ja liikennettä palveleva toiminta	21	37 %	30,2
Toimiala tuntematon	520	21 %	

Lähde: Tulli.

Tavaratuonti pääasiassa energiatuotteita ja nikkeliä

Venäjän osuus Suomen koko tavaratuonnista on vaihdellut vuoden 2014 jälkeen 10–13 prosentin välillä. Tavaratuonnin arvo Venäjältä oli 7,9 mrd. euroa vuonna 2021, ja Venäjä oli Suomen kolmanneksi suurin tuontimaa. Venäjän-tuonnin pääosassa on raakaöljyn ja öljyjalosteiden kauppa (liitetaulukko 2). Myös malmien ja rikasteiden kauppa Venäjän kanssa on Suomelle alijäämäistä. Energiatuotteiden tuonnissa Suomen riippuvuus Venäjästä on korostunut, mutta sekin on selvästi pienentynyt viimeisen vuosikymmenen aikana (liitetaulukko 3). Kaasusta 70 % tuotiin Venäjältä vuonna 2021, raakaöljystä ja öljytuotteista runsas puolet, ja kivihielestä ja sähköstä noin kolmannes.

Tuonnin merkitystä toimialoittain voidaan tarkastella suhteuttamalla tuonnin käyttö toimialan välituotekäyttöön. Suurin tuontipanos suhteessa välituotekäyttöön, noin 71 %, on jalostettujen öljytuotteiden valmistuksen toimialalla. Tulli ei julkaise tietoa tämän toimialan tuonnista Venäjältä. Taulukossa 2 on siksi käytetty Venäjän tuontitietona tavaraluokan CN27 kivinäispolttoaineet ym. tuontia vähennettynä sähkön ja kaasun tuonnilla. Siten Venäjän osuus toimialan kokonaistuonnista on arviolta 63 %. Suuresta tuontiriippuvuudesta huolimatta toimialan

osuus kotimaisesta arvonlisäyksestä on pieni, vain 0,3 %.

Muita toimialoja, joissa Venäjän-tuonnin osuus on suuri, ovat sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto (TOL35), metallien jalostus (TOL24) ja metsäteollisuus (TOL16-17). Nämä toimialat muodostavat yhteensä vajaan 5 % arvonlisäyksestä Suomessa. Myös kemianteollisuuden ja kumi- ja muovituotteiden valmistuksessa tuonnin merkitys välituotteissa on suuri, ja samalla tuonti Venäjältä on yli kymmenyksen kaikesta toimialan tuonnista.

Toimiala	Tuonnin osuus välituotekäytöstä, %	Venäjän osuus toimialan tuonnista 2019, %	Tuonti Venäjältä 2019 milj. euroa	Toimialan tuonti B
19 Koksen ja jalostettujen öljytuotteiden valmistus	70,7	63,2	4529*	
16 Sahatavaran sekä puu- ja korkkituotteiden valmistus	12,2	36,4	108	
35 Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	18,7	31,4	433	
24 Metallien jalostus	51,6	27,3	989	
17 Paperin, paperi- ja kartonkituotteiden valmistus	23,7	23,6	271	
20 Kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden valmistus	52,6	15,4	288	
22 Kumi- ja muovituotteiden valmistus	56,2	10,5	96	
52 Varastointi ja liikennettä palveleva toiminta	18,8	7,4	11	
23 Muiden ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	28,3	7,2	30	
46 Tukku kauppa (pl.)	18,6	6,3	1 309	

Taulukon toimialoittaiseen tuontitietoon on yhdistetty panos-tuotos-laskennan tuonnin käyttötaulukoista tieto eri tuontituotteiden toimialoilla vuonna 2019. Tuonnin käyttö on suhteutettu toimialan välituotekäyttöön. Tähän tietoon on yhdistetty Tullin tieto tuonnista toimialoittain Venäjältä vuonna 2019.

** Tulli ei julkaise TOL 19 Koksen ja jalostettujen öljytuotteiden valmistuksen toimialan tuontia. Taulukon luvut on laskettu oletukseksi toimialan tuonti koostuu CN27-luokan tuotteista pl. kivihiili, sähköenergia ja maakaasu.*

Lähteet: Tilastokeskus: Kansantalouden tilinpito, Tulli: Uljas-tietokanta 4.3.2022.

Toimiala	Tuonnin osuus välituotekäytöstä, %	Venäjän osuus toimialan tuonnista 2019, %	Tuonti Venäjältä 2019 milj. euroa	Tuonti Venäjältä 2018 milj. euroa
moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien kauppa)				
25 Metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet)	30,3	5,7	63	
27 Sähkölaitteiden valmistus	47,0	5,3	82	

Taulukon toimialoittaiseen tuontitietoon on yhdistetty panos-tuotos-laskennan tuonnin käyttötaulukoista tieto eri tuontituotteiden toimialoilla vuonna 2019. Tuonnin käyttö on suhteutettu toimialan välituotekäyttöön. Tähän tietoon on yhdistetty Tullin tieto tuonnista toimialoittain Venäjältä vuonna 2019.

* Tulli ei julkaise TOL 19 Koxsin ja jalostettujen öljytuotteiden valmistuksen toimialan tuontia. Taulukon luvut on laskettu oletukseksi toimialan tuonti koostuu CN27-luokan tuotteista pl. kivihiili, sähköenergia ja maakaasu.

Lähteet: Tilastokeskus: Kansantalouden tilinpito, Tulli: Uljas-tietokanta 4.3.2022.

Myös palvelukauppa vähenee sodan vuoksi

Venäjän osuus Suomen koko palveluviennistä on vaihdellut 4–5 prosentin välillä vuodesta 2015. Suomen palveluviennissä Venäjä oli noin 500 milj. eurolla vasta sijalla 14 vuonna 2021, mutta seitsemäs vuonna 2019 (1,2 mrd. euroa). Palvelukauppa on ollut Suomelle ylijäämäistä.

Palveluviennissä tärkein erä on matkailu. Vuonna 2013 matkailuviennin arvo oli 1,3 mrd. euroa, mutta se väheni nopeasti vuosina 2014–2015 ja vakiintui ennen pandemiaa noin 600 milj. euron tasolle. Ensimmäisenä pandemiavuonna 2020 matkailuvienti Venäjälle oli vain 200 milj. euroa. Suomalaisten matkailu Venäjälle on vajaan 100 milj. euron luokkaa vuosittain.

Palveluviennissä muita suurempia toimintoja ovat tietojenkäsittelypalvelut, joiden arvo on vaihdellut vuosittain runsaassa 200 milj. eurossa, sekä runsaan 100 milj. euron edestä tarjottavat muut liike-elämän palvelut. Nämä ovat pääasiassa teknisiä tai kaupankäyntiin liittyviä palveluita, sekä konsulttipalveluita.

Suomi ostaa Venäjältä pääosin kuljetuspalveluita. Meriliikennepalveluita on viime vuosina hankittu 250–400 milj. eurolla, ja ilmaliikennepalveluita noin 100 miljoonalla. Jälkimmäiset liittyvät pääosin Finnairin ylilentomaksuihin. Myös palvelukauppa vähenee sodan vuoksi. Venäjä on vastatoimena kieltänyt ylilennot alueellaan ja rajat ylittävän kaupan vähentyessä myös siihen liittyvät palvelut vähenevät. Toistaiseksi matkailuun ei liity sodan vuoksi asetettuja rajoituksia. Ruflan heikentyminen rajoittanee venäläisten matkailua ja rajakauppaa nopeasti.

Venäjän kanssa käytävän ulkomaankaupan vaikutus arvonlisäykseen

Viennin vähentymisen suorat vaikutukset Suomen BKT:hen riippuvat siitä, kuinka paljon suomalaista arvonlisäystä sisältyy Venäjälle vietyihin tavaroihin ja palveluihin. Tätä voidaan arvioida OECD:n Trade in Value Added (TiVA) -tilaston avulla. Tilaston viimeisin saatavilla oleva vuosi on 2018. Jos oletetaan, ettei arvonlisäyksen osuus viennistä ole tämän jälkeen muuttunut, vuonna 2021 Venäjälle suuntautuvan tavaraviennin suomalainen arvonlisäys oli noin 2,7 mrd. euroa.

Suurin osa arvonlisäyksestä kohdistuu teollisuuteen (0,7 % BKT:sta). Myös tukku- ja vähittäiskaupan kautta tapahtuva vienti Venäjälle tuottaa Suomeen arvonlisäystä noin 0,1 % BKT:sta. Palveluvientiin Venäjälle sisältyy tilaston perusteella arvonlisäystä 0,2 % BKT:sta. Yhteensä Venäjän-viennin merkitys Suomessa tuotetusta arvonlisäyksestä on 1,2 %. Menetetäänkö tuo osuus Suomen BKT:sta, riippuu siitä, löydetäänkö suomalaisille tuotteille korvaavia vientimarkkinoita.

Tuonnin osalta sodan vaikutus kokonaistuotantoon riippuu siitä, kuinka hyvin Venäjältä tuotavia välituotteita voidaan korvata muualta tuoduilla tuotteilla ja millä hinnalla. Monet raaka-aineet, joiden tuotannossa Venäjällä on suuri rooli, ovat jo kallistuneet tuntuvasti. Erityisen alttiita Venäjän-tuonnin katkeamiselle ovat yritykset, joiden tuotannossa Venäjältä tuotavien välituotteiden osuus on suuri.

Öljytuotteiden valmistus on erityisen riippuvainen tuonnista Venäjältä. Kuitenkin Neste Oyj on jo ilmoittanut korvanneensa suurimman osan venäläisestä raakaöljystä muilla raakaöljylaaduilla. Maakaasua tuodaan edelleen pääosin Venäjältä, mutta Suomen ja Viron välisessä putkessa virtaa jo noin neljännes kaasusta, joka siis Tullin tilastoissa luokitellaan Viron-tuonniksi. Metsäteollisuuden puun ja hakkeen tuontia voitaneen korvata kotimaisilla lähteillä. Metallien jalostuksessa Venäjän tuonnilla katetaan yli neljännes koko tuonnista, ja etenkin riippuvuus Venäjän nikkeltuonnista on huomattava.

Kaksi laskelmaa Ukrainan sodan vaikutuksista Suomen talouteen

Venäjä on maailmanlaajuisesti suuri energian ja raaka-aineiden tuottaja ja edelleen Suomelle tärkeä vientimarkkina. Sodasta seuraava Venäjän talouden romahtaminen ja sulkeminen

ulkomaankaupasta vaikuttavat siten Suomen talouteen niin suoraan kuin välillisestikin.

Talousvaikutusten suuruusluokka riippuu keskeisesti sodan laajuudesta ja kestosta sekä siitä, kuinka nopeasti menetettyä Venäjän kauppaa ja liiketoimintaa saadaan korvattua muilla markkinoilla. Talouskehitykseen vaikuttaa myös se pyritäänkö talouspolitiikalla pienentämään sodan talousvaikutuksia. Nyt esitettävissä laskelmissa ei ole tehty oletuksia tällaisista politiikkatoimista.

Venäjän BKT, vienti ja tuonti tulevat supistumaan erittäin merkittävästi. Valtava epävarmuus sekä maksuliikenteeseen ja kuljetuksiin kohdistuvat rajoitteet ovat jo nyt johtaneet Venäjän viennin jarrutukseen. Öljyn ja kaasun vienti Venäjältä on jatkunut, mutta Yhdysvallat ja Iso-Britannia ovat jo päättäneet tuontikiellosta ja EU:ssakin keskustellaan Venäjän energian tuomisesta pakotteiden piiriin. Vuonna 2021 Venäjän vientitulot vastasivat 35 % BKT:stä ja 45 % Venäjän viennistä on öljyä ja maakaasua.

Vaikutukset Suomen talouteen välittyvät useiden kanavien kautta. Sota Ukrainassa heikentää Suomen vientimarkkinoiden kasvua. Venäjän taantuma ja vientikiellot vähentävät suoraan Suomen Venäjän kanssa käymää kauppaa. Vientikieltojen alaisten tuotteiden lisäksi maksu- ja rahoitusjärjestelmään kohdistuvat pakotteet vähentävät myös tuotekohtaisten pakotteiden ulkopuolisten tuotteiden vientiä Venäjälle. Samaan suuntaan vaikuttaa myös pakotteiden ulkopuolella olevien yritysten omaehtoinen vetäytyminen Venäjän kaupasta mm. mainesyistä.

Sodalla on myös välillinen vaikutus Suomen ulkomaankauppaan euroalueen vientikysynnän heikkenemisen kautta, ainakin lyhyellä aikavälillä. Lisäksi pakotteet ja vastapakotteet aiheuttavat todennäköisesti häiriöitä kansainvälisiin tuotantoketjuihin ja raaka-aineiden saatavuuteen. Ukrainan sodan alkamisen jälkeen julkaistussa Keskuskauppakamarin (4.3.2022) ja EK:n (3.3.2022) kyselyissä suuri osa yrityksistä kokee Ukrainan sodan ja Venäjää vastaan suunnattujen pakotteiden vaikuttavan merkittävästi viennin näkymiin, maksuliikenteen estymiseen ja raaka-aineiden saatavuuteen.

Jo syksystä 2021 alkaen nousussa olleet energian ja raaka-aineiden hinnat ovat nousseet sodan vuoksi entisestään jyrkästi. Skenaarioissa oletetaan Suomen välttävän raakaöljyn tuontia Venäjältä, joten niissä käytetään Brent-laatuun liittyviä oletuksia. Brent-öljyn hinta on noussut sodan syttymisen jälkeen noin 95 Yhdysvaltain dollarista noin 125 dollariin.

Energiamarkkinoilla hinnat ovat viime viikkoina vaihdelleet voimakkaasti, mikä heijastaa suurta epävarmuutta markkinoilla. Energian hintakehitys riippuu nyt olennaisesti siitä, minkä verran venäläisen öljyn ja maakaasun käyttö länsimaissa lopulta vähenee. Siihen vaikuttaa puolestaan se, miten Eurooppa pystyy korvaamaan energiatuontia Venäjältä muilta markkinoilta ja rajoittavatko Euroopan maatkin venäläisen öljyn ja maakaasun tuontia.

Vaikka EU-maiden pakotteet eivät olekaan (toistaiseksi) suoraan kohdistuneet energiatoimialalle, useat maat ja yritykset ovat jo pyrkineet korvaamaan Venäjältä ostettua öljyä muualta. Monet yritykset ovat keskeyttäneet liiketoiminnan venäläisten yritysten ja pankkien kanssa ja vakuutusyhtiöt ovat haluttomia rahoittamaan ja vakuuttamaan Venäjän kanssa käytävää öljy- ja raaka-ainekauppaa.

Sota aiheuttaa kotitalouksille ja yrityksille erittäin suurta epävarmuutta tulevasta talouskehityksestä. Tällä epävarmuudella ja taloudenpitäjien luottamuksen heikentymisellä on itsessään negatiivinen vaikutus talouskasvuun. Kulutus ja investoinnit kärsivät kasvaneen epävarmuuden lisäksi myös nousevista hinnoista.

Heikentynyt makrotaloudellinen tilanne heikentää myös julkisen talouden tilaa. Tässä esitetyissä laskelmissa ei ole kuitenkaan arvioitu vaikutuksia julkiseen talouteen eikä niissä tehdä oletuksia finanssipoliittisista toimista.

Laskelma 1

Ensimmäisessä laskelmassa oletetaan, että öljyn ja raaka-aineiden hinnat nousevat tänä vuonna voimakkaasti, mutta kääntyvät laskuun markkinaodotusten mukaisesti. Öljyn hinnan oletetaan nousevan reiluun 110 dollariin barrelilta tänä vuonna, eli selvästi Suomen Pankin joulukuun 2021 ennusteessa oletettua korkeammalle (taulukko 3). Tämä johtuu sodan lisäksi siitä, että myös jo ennen sotaa toteutunut öljyn hinnan nousu on ollut ennustettua suurempaa. Öljyn hinnan oletetaan jäävän myös vuonna 2023 aiemmin oletettua korkeammaksi. Muiden öljyn tuottajien tuotanto kuitenkin kasvaa ajan myötä osittain korvaamaan vähentynyttä tarjontaa Venäjältä.

Sota ja Venäjän talouskriisi jarruttavat viennin kasvua kuluvana vuonna. Niin suorat vientikiellot ja sanktiot kuin yritysten omaehtoinen vetäytyminen Venäjän markkinoilta heikentävät vientiä. Vuonna 2023 vienti elpyy, kun menetettyjä markkinoita saadaan korvattua uusilla esimerkiksi Euroopan keskinäisen kaupan lisääntymisen myötä. Koronapandemian seurauksena alkaneet ja sodan ylläpitämät ongelmat raaka-aineiden ja väli tuotteiden saatavuudessa jossain määrin hellittävät markkinoiden sopeutuessa.

Epävarmuuden taloudessa oletetaan lisääntyvän lyhyellä tähtäimellä. Öljyn ja raaka-aineiden hintojen nousu kiihdyttää inflaatiota, mikä heikentää kotitalouksien ostovoimaa, ja yhdessä epävarmuuden kasvun kanssa leikkaa yksityistä kulutusta ja investointeja. Sodan sekavien ensivaiheiden jälkeen epävarmuuden oletetaan tässä laskelmassa hälvenevän ja palauttavan vaiheittain kotitalouksien ja yritysten luottamusta, jolloin kulutus ja investoinnit voisivat taas piristyä.

		2021	2022	2023
Öljyn hinta (USD/barreli)	Laskelma 1	70,5	112,6	98,7
	Laskelma 2	70,5	151,1	132,3
	Ennuste, joulukuu 2021	71,8	77,5	72,3
Raaka-aineiden hinta (kasvuprosentti)	Laskelma 1	41,9	14,2	-4,8
	Laskelma 2	41,9	56,6	0,5
3kk euribor	Laskelma 1	-0,5	-0,4	0,3
	Laskelma 2	-0,5	-0,4	0,3

Laskelmissa on hyödynnetty rahoitusmarkkinoiden odotuksia hinnoista (8.3.2022) ja korosta (1.3.2022). Laskelmissa oletetaan vakioinen valuuttakurssi.

Lähde: Suomen Pankki.

Ensimmäisessä laskelmassa suurin sodan taloudelle aiheuttama sokki osuu kuluvalle vuodelle ja vaikutukset kasvuun ja inflaatioon jäävät pääosin väliaikaisiksi. Tämä voisi olla mahdollista Ukrainan sodan jatkumisesta huolimatta, jos Venäjän eristäminen ulkomaankaupasta johtaisi vastaavaan kaupan kasvuun muiden maiden kanssa. Kokonaistuotanto kasvaa tässä laskelmassa 2 % vuonna 2022 ja 1,5 % vuonna 2023, mikä on vuoden 2022 osalta selvästi hitaammin kuin Suomen Pankin joulukuun 2021 ennusteessa, jossa kasvuksi ennustettiin 2,6 % (taulukko 4 ja kuvio 3). Inflaatio nousee 4 prosenttiin vuonna 2022, josta se laskee 2 prosenttiin vuonna 2023 (kuvio 4). Inflaatio on vuonna 2022 tässä laskelmassa huomattavasti korkeammalla kuin Suomen Pankin joulukuun 2021 ennusteessa, ja pysyy jonkin verran aiemmin ennustettua nopeampana myös vuonna 2023. Mitä laajemmalle sota Ukrainassa leviää ja mitä enemmän pakotteita asetetaan sitä suuremmaksi kasvaa riski pitkäaikaisista talousvaikutuksista.

		2021	2022	2023
Bruttokansantuote, vuosikasvu (%)	Laskelma 1	3,3	2 ^L	1,5 ^L
	Laskelma 2	3,3	0,5 ^L	0,5 ^L
	Ennuste, joulukuu 2021	3,5 ^e	2,6 ^e	1,5 ^e
Kuluttajahintainflaatio (%)	Laskelma 1	2,1	4 ^L	2 ^L
	Laskelma 2	2,1	5 ^L	3 ^L
	Ennuste, joulukuu 2021	2,1	2,0 ^e	1,6 ^e

Laskelma 1: Inflaation nousu ja vientikysynnän heikentyminen jää maltilliseksi, ja lievää talouden sopeutumista tapahtuu alkusokin jälkeen.

Laskelma 2: Inflaation nousu ja vientikysynnän heikentyminen ovat voimakkaita, ja talouden sopeutuminen hidasta.

e=ennuste, L=laskelma, luvut pyöristetty lähimpään puoleen prosenttiyksikköön.

Lähteet: Tilastokeskus ja Suomen Pankki.

Laskelma 2

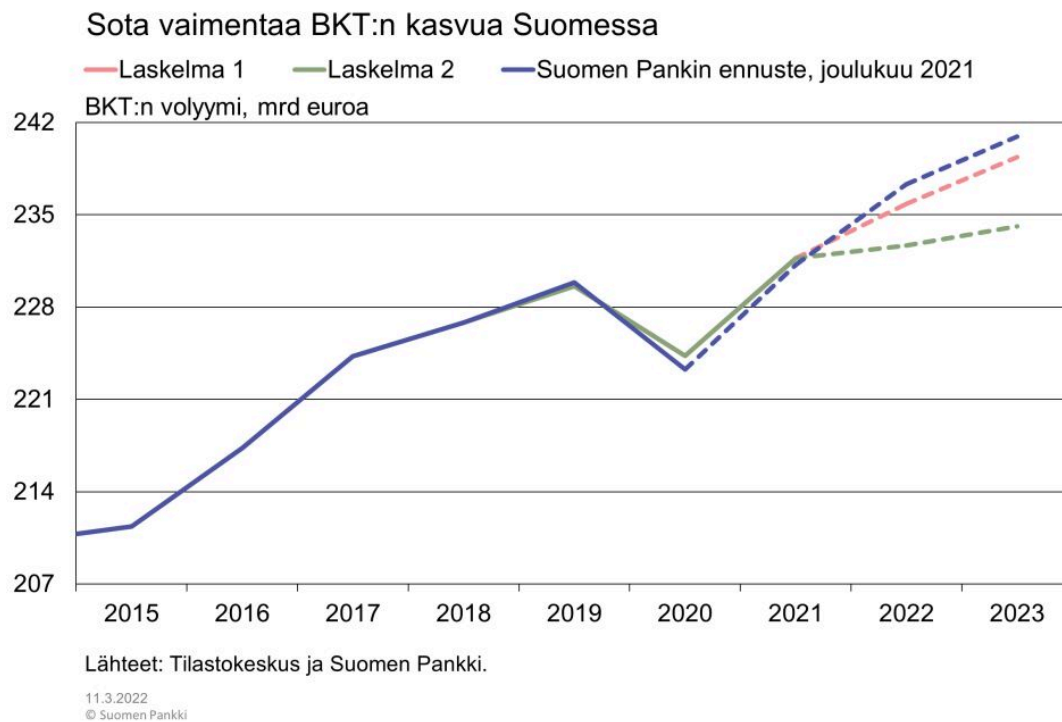
Toisessa laskelmassa oletetaan sodan pitkittyvän, Venäjän talouskriisin syvenevän ja Suomen talouden sopeutumisen olevan hidasta. Tämän seurauksena öljyn ja raaka-aineiden hinnat nousevat huomattavasti enemmän kuin ensimmäisessä laskelmassa, ja hintojen oletetaan myös jäävän korkealle pitkään. Öljyn hinnan oletetaan olevan noin 35 prosenttia korkeampi kuin ensimmäisessä laskelmassa. Myös muiden raaka-aineiden hintojen oletetaan nousevan selvästi jyrkemmin kuin laskelmassa 1 ja jäävän korkealle vielä ensi vuonna (taulukko 3). Kriisin pitkittyminen ylläpitää epävarmuutta tulevasta talouskehityksestä, mikä heikentää talouskasvua sekä tänä että ensi vuonna. Kaiken kaikkiaan talouden kohtaamat häiriöt ovat tässä laskelmassa suurempia kuin laskelmassa 1. Öljyn ja raaka-aineiden hinnat nousevat ja epävarmuus taloudessa kasvaa ensimmäistä laskelmaa huomattavasti enemmän ja vaikutukset ovat pitkäkestoisemmat. Venäjän tuonti supistuu erittäin merkittävästi. Lisäksi tässä laskelmassa sodan oletetaan johtavan Euroopan ja Suomen tuotannolle tärkeiden raaka-aineiden ja tarvikkeiden saatavuuden heikkenemiseen ja tuotantoketjujen pullonkaulojen pahenemiseen.

BKT:n kasvu jää tässä laskelmassa noin 0,5 prosenttiin molempina vuosina 2022 ja 2023. Inflaatio nousee 5 prosenttiin vuonna 2022, josta se laskee 3 prosenttiin vuonna 2023. Suurin isku talouteen osuu kuluvalle vuodelle, mutta talous kärsii merkittävästi sodan seurauksista edelleen vuonna 2023, sillä talouden sopeutuminen sokkiin jää vähäiseksi. Eri maiden Venäjän kanssa

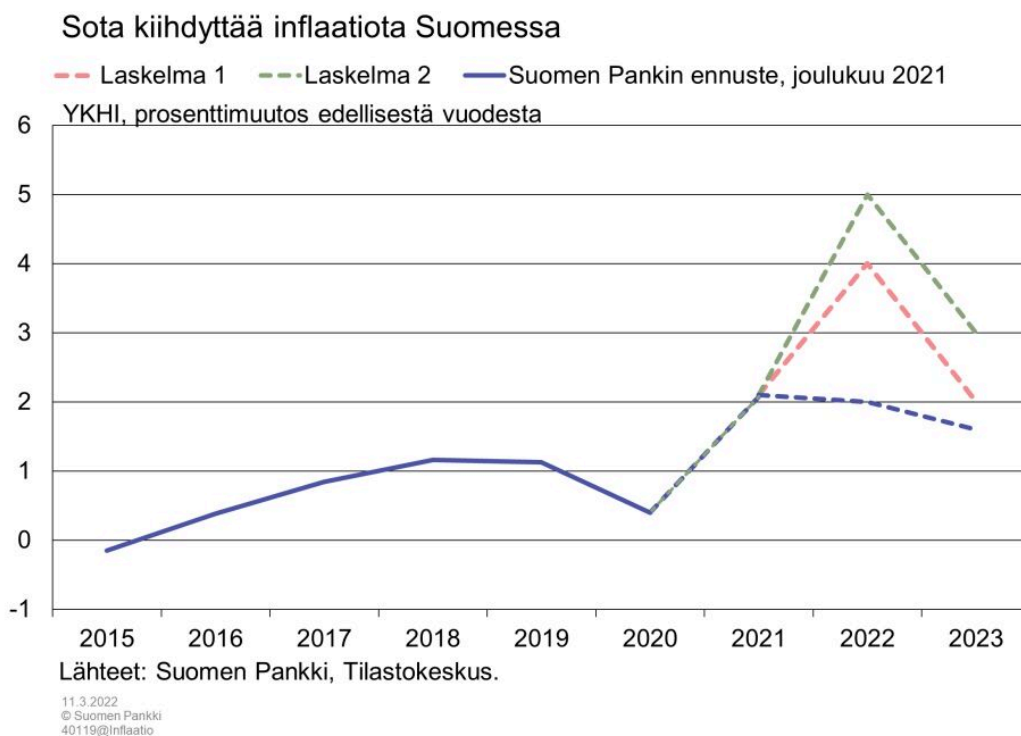
käytävä öljy- ja raaka-ainekauppa vähenee olennaisesti, eikä korvaavaa tuotantoa saada lähivuosina lisättyä. Tarjonnan väheneminen pitää hintoja korkealla. Myös epävarmuus taloudessa jatkuu, mikä yhdessä sitkeän inflaation kanssa vaimentaa talouskasvua edelleen vuonna 2023.

Sodan vaikutus Suomen vientiin jää tässä laskelmassa pitkäkestoiseksi, kun menetettyjä Venäjän markkinoita kyetään korvaamaan vain hitaasti. Suomen vientiä heikentää Venäjän viennin vähentymisen suoran vaikutuksen lisäksi myös euroalueen talouskasvun ja tuonnin hidastumisen välillinen vaikutus Suomen vientituotteiden kysyntään. Samalla välituotteiden saatavuus ja tuotantoketjuhäiriöt jatkuvat, ja markkinoiden sopeutuminen jää vähäiseksi.

Kuvio 3.

Kuvio 4.

Yhteenveto: Talousvaikutukset vielä epävarmoja

Tuoreimmat tilastotiedot viittaavat siihen, että Suomen talous on pitkälti toipunut koronapandemian aiheuttamasta taantumasta. Lähtökohdat Suomen talouskehitykselle olivat alkuvuonna 2022 hyvät, mutta on selvää, että Ukrainan sota synkentää näkymiä olennaisesti. Skenaariolaskelmien perusteella Suomen BKT:n kasvu hidastuu kuluvana vuonna 0,5–2,0 prosenttiin sodan seurauksena. Vaikutusten lopullinen suuruusluokka riippuu siitä, kuinka kauan sota kestää ja miten se etenee, sekä siitä miten Suomi kykenee vähentämään ulkomaankaupan Venäjä-riippuvuutta ja löytämään uusia markkinoita vientituotteilleen.

Suomen ja Venäjän välinen kauppa vähenee Ukrainan sodan vuoksi todennäköisesti pakotteiden suoraan vaikutusta enemmän. Mitä laajemmalla rintamalla kauppaa vähennetään, sitä pidempään kaupan palautuminen kestää, jos ja kun sota joskus päättyy ja pakotteet puretaan. Suomen ja Venäjän välinen kauppa väheni jo Krimin valtauksen jälkeen vuonna 2014, ja on hyvin todennäköistä, että Venäjän maariskin toteutuminen jättää jälleen pysyvän ja aiempaa suuremman jäljen kauppaan. Suomessa suurimmat vaikutukset keskinäisen kaupan vähentymisestä koetaan teollisuustoimialoilla, mutta myös tukku- ja vähittäiskaupassa sekä matkailupalveluissa vaikutuksia tullaan näkemään.

Laskelmiin sodan vaikutuksista Suomen talouteen liittyy tässä vaiheessa huomattavan paljon epävarmuutta. Osa epävarmuudesta voi hälvetä, mutta toisaalta jotkin sodan vaikutukset (esim. pullonkaulat tuotantoketjuissa) saattavat paljastua vasta vähitellen. Energia- ja raaka-ainemarkkinat ovat olleet sodan sytyttyä hyvin volatiileja, mm. öljyn hinnassa on ollut suuria päivittäisiä vaihteluita. Laskelmia tehtäessä Venäjän öljyn ja kaasun vienti on jatkunut, mutta Yhdysvallat on päättänyt lopettaa tuonnin Venäjältä ja EU:ssa keskustellaan Venäjän energian tuomisesta pakotteiden piiriin. EU:lla on pyrkimys vähentää pidemmällä aikavälillä riippuvuuttaan energiantuonnista Venäjältä, mutta sen mahdollinen toteuttamistapa ja aikataulu eivät ole tiedossa.

Välittömien vaikutusten lisäksi sodalla on väistämättä merkittäviä pidemmän aikavälin vaikutuksia Suomen mm. ulkomaankauppaan, investointeihin ja energian käyttöön. Koska Suomen ja sen kauppakumppaneiden taloudet ovat vasta aloittamassa sopeutumista sodan aiheuttamiin muutoksiin, näitä vaikutuksia on vielä ennenaikaista arvioida.

Sodan vaikutus ei juurikaan vielä heijastu niihin Suomea koskeviin taloustilastoihin, jotka ovat käytettävissä laskelmia tehtäessä. Se alkaa näkyä toden teolla vasta maaliskuuta ja huhtikuuta koskevilla tilastoilla.

Lähteet:

BOFIT (2022): Venäjä oli viime vuonna Suomen 6. suurin vientimarkkina, BOFIT viikkokatsaus 2022/09.

Tulli (2022): EU:n vientipakotteet ja Suomen Venäjänkauppa, 4.3.2022, Tulli. <https://tulli.fi/-/eu-n-vientipakotteet-ja-suomen-venajankauppa>

OECD, Trade in Value Added (TiVA) 2021 ed: Principal Indicators

Liitetaulukot

Vientituotteet	Osuus tuoteryhmän koko viennistä, %	Milj. euroa (2021)
Koneet ja laitteet (CN84)	9,6	845

Vientituotteet	Osuus tuoteryhmän koko viennistä, %	Milj. euroa (2021)
Metallit ja metallituotteet (CN72-CN83)	5,5	572
- josta kupari	21,3	419
Paperi ja pahvi (CN48)	6,6	437
Polttoaineet ja öljyt (CN27)	5,9	285
Muovit ja muovitavarat (CN39)	9,7	261
Voiteluaineet ym. (CN34)	55,7	58
Kaikki yhteensä	5,4	3 736
<i>Lähde: Tulli, Uljas-tietokanta, tiedot haettu 3.3.2022.</i>		

Tuontituotteet	Venäjän-tuonnin osuus, %	Milj. euroa (2021)
Kivennäispolttoaineet ja -öljyt, sähkö (CN27)	52,4	5 045
Metallit ja metallituotteet (CN72-CN83)	18,7	1 582
- josta nikkeli (CN75)	94,4	1 179
- josta rauta ja teräs (CN72)	7,3	211
Puu ja puuvalmisteet (CN44)	52,2	542
Kemialliset alkuaineet ja yhdisteet (CN28-29)	30,7	585
Lannoitteet (CN31)	70,4	185
Kaikki yhteensä	11,9	8 620
<i>Lähde: Tulli, Uljas-tietokanta, tiedot haettu 3.3.2022.</i>		

Tuonti (SITC) 2021, milj. e	Yhteensä	Venäjä	Venäjän-tuonnin osuus, %, 2021	Venäjän-tuonnin osuus, %, 2010
32 Kivihiili, koksi, briketit yms.	346	130	37,5	42,0
33 Kivennäisöljyt ja kivennäisöljytuotteet	6 415	3 552	55,4	79,9
34 Kaasut	1 132	800	70,7	94,9
35 Sähkövirta	1 730	563	32,5	74,6

Lähde: Tulli.

Asiasanat

bruttokansantuote, energia, ennuste, inflaatio, Suomen talous, tuonti, Ukraina, Venäjä, vienti